

פתרון הבחינה

ספרות

חורף תשע"ט, 2019, שאלון: 8282

מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. כל התשובות מנוסחות בראשי פרקים.

פרק ראשון – שירה (25 נקודות)

שירים מן המחצית השנייה של המאה ה-20 בנושא "החברה הישראלית – בין

שבר לאיחוי"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 1-4:

שאלה מספר 2

תיקון ריחו / ארז ביטון

השיר "תיקון ריחות" פותח בפנייה לריחות ולטעמים המסמלים את תרבות המזרח. הוא שואל אותם: "מה אתם רוצים ממני?". לדעתי, המשורר חושב שהריחות והטעמים רוצים שהוא לא ישכח אותם ולא יפנה להם עורף במהלך תהליך ההשתכנזות שהוא עובר.

השיר בנוי על דיכוטומיה סטריאוטיפית המפרידה בין ייצוגי מזרחיות ואשכנזיות. המזרחיות היא טעם של ערק וריח זעפרן צורב, שולחן סנוקר בקפה של מרקו, הממוקם בפריפריה: בלוד.

אשכנזיות מאופיינת בריח תות שדה, אכילת גלידה מבדולח, פתיחת תיבות נגינה עתיקות (בית א') הכרת כתבי שקספיר ואימוץ חיות מחמד אקזוטיות: חתול סיאמי (בית ב').

המשורר נטש את התרבות המזרחית ואימץ לו תרבות מערבית. ההשתכנזות אינה באה לו בטבעיות. עליו ללמוד לאכול גלידה, ללמוד לפתוח דלתות. המשורר נעזר בצבא של חונכות המלמדות אותו להריח כריכות מהמאה השבע עשרה ולשחק עם חתול סיאמי.

על הנער המזרחי לעבור תהליך של חניכה, המחייב ניתוק כואב מתרבות האם שעליה גדל. הנתק נקנה במאמץ של התכחשות לאותנטי שבו. השיר פותח בפניה של המשורר אל טעמי וריחות המזרח, הרודפים אותו ולא מניחים לו. הוא פונה אליהם בתחנונים: "מה אתם רוצים ממני" – כמעין: 'הניחו לי'.

הקרנבל המזרחי, העולה באמצעות הריחות והטעמים והאפיון המאצ'ואיסטי בסנוקר נזנח, ובמקומו מאומצים טעמים אחרים וריחות אחרים, "מעודנים". האוכל והטעמים משמשים כאמצעי לבניית זהות חדשה, אשכנזית, אך ריחות המזרח וטעמיו לא מניחים למשורר, מה שממחיש את הקשר והגעגוע לזהות האותנטית.

שאלה מספר 4

סיפור על סבתא/אריה סיון

שתי השורות האחרונות בשיר: " וזה הביא אותה להתיישב פה, במקום הזה-

ואת השאר אתה יודע, בוודאי "

מחדירות את הקול הביקורתי החותר תחת התמונה הפסטוראלית של המפעל הציוני. הדבר מאפשר התבוננות מפקחת במרחב הישראלי (מחאה פוליטית).

השיר פותח בשאלה: "אתה רוצה לדעת מה היה פה פעם במקום הזה/ לפני הכביש הבתים ואילנות הסרק?" והשיר עונה: "חול היה פה פעם במקום הזה, חול בתולי".

בשיר באה לידי ביטוי הערצה למפעל החלוצי שעשה יש מאין. ההתפעלות מועצמת מעצם התיאור הבראשיתי של חול בתולי: השטח הבנוי והמבוית הוקם במרחב אגדתי קסום ונקי. הסבתא, המייצגת את ציבור החלוצים, מתוארת כמופעלת על ידי אידאליים רומנטיים. היא מטיילת במרחב הקסום, מתחת לשקמה, מעליה צפרים התוקעות את מקוריהן בפרי לא מוגן. הסבתא מפרשת את ציוצי הצפרים כסימפוניות נפלאות לכבוד השחר החדש, לכבוד ההתחלה החדשה, אך אילו הם: "ציוצי המלחמה הנוראה מכל- על שטחי מחייה". התמימות של הסבתא לחשוב שהמקום מברך את בואה מתפקדת כלעג אירוני על המפעל הציוני.

שתי השורות האחרונות מעצימות את האירוניה. הסבתא בתמימותה פרשה לא נכון את ציוצי הציפורים, לכן היא התיישבה במקום הזה והשאר ידוע לכולם- מלחמה מתמשכת על שטח מחייה.

פרק שני – דרמה (40 נקודות)

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 5-8 :

מחזה מודרני

שאלה מספר 7

רכוש נטוש / שולמית לפיד

במחזה "רכוש נטוש" של שולמית לפיד מתוארת מערכת היחסים בין אם ובנותיה ובין הבנות לבין עצמן. שתי מערכות היחסים הן מורכבות, מתפתחות ומתהפכות.

האם, טוני, כבת 50, היא אישה חולה שנזנחה על ידי בעלה. נסיבות חייה ומצבה הבריאותי הפכו אותה למרירה וכועסת. אלנור, הבת הבכורה, כמו זנחה את מאווייה ואת חלומותיה, היא נערה כנועה, המבלה את ימיה בקריאת סיפורים בפני אמה. קולה מונוטוני, והיא מפגינה חוסר עניין במתרחש סביבה. הבת הצעירה, עליזה, היא נערה בת 15. היא בודדה בזירה המשפחתית, כמי שנזנחה מחוץ למעגל ה"יחד" המאחד את אמה ואת אחותה. בניגוד לשתיים, היא מלאת אנרגיה, פועלת, יוזמת, מתעמתת ומודעת למציאות הסובבת אותה.

על בימת המחזה עולות שלוש הדמויות: האם מכה במקלה, אלינור קוראת בפני אמה את סיפור "המחרוזת" מאת גי דה מופאסאן, ועליזה מסדרת את הבית תוך שהיא מציצה בטלוויזיה הפועלת ללא קול. הפעילות מאפיינת באופן מטונימי את הדמויות: הנרגנות של האם, הכניעות של אלינור והמודעות המפוכחת של עליזה.

סיפור "המחרוזת" שאלינור קוראת חלקים נכבדים ממנו תורם לאפיון הדמויות ולמערכות היחסים ביניהן. הסיפור עוסק באכזבה קיומית של גיבורת הסיפור מנסיבות חייה. אכזבה ותחושת קיפוח שולטות בזירת משפחת בית אריה, הנאלצת להתמודד, בנוסף לנסיבות המאכזבות, גם עם איום קיומי. מתברר שהמשפחה צריכה לפנות את ביתה כדי לאפשר סלילתו של כביש חדש. הצורך להחליט האם לחתום על ויתור ולקבל דירה חלופית מסעיר את המרחב המשפחתי.

במערכה הראשונה- באה לידי ביטוי השליטה של האם בבנותיה.

במערכה השנייה- אלנור הצייתנית מורדת בסמכות האם ויוצאת להיפגש עם מוטי המילואימניק. עליזה קוראת תיגר על ערכי האם.

במערכה השלישית- עליזה מכניעה את האם ומשדלת אותה לחתום וויתור על הבית.

מערכת היחסים שהתחילה בשליטת האם הסתיימה כשהבנות קונות שליטה על חייהן. ההתמודדות עם האיום על הבית שחרר כוחות טובים של חמלה ואהבה במרחב המשפחתי וחשף עד כמה בנות המשפחה דואגות ומתחשבות אחת בשנייה.

לאורך שלוש המערכות נפרשת מערכת היחסים בין עליזה בית אריה ואלנור בית אריה :

במערכה ראשונה- באה לידי ביטוי מערכת יחסים של דאגה כשעליזה, האחות הצעירה, משכנעת את אלנור לצאת לבלות בניגוד לתכתיבי האם.

במערכה שנייה- באה לידי ביטוי הדאגה של עליזה לאלנור, כמו גם הקנאה בה.

במערכה שלישית- באה לידי ביטוי החמלה שחשה עליזה כלפי אלנור, שנזנחה על ידי מוטי המילואימניק.

בסיום המחזה שתי האחיות נרתמות לתמוך באם.

שאלה מספר 8

רכוש נטוש/ שולמית לפיד

במחזה "רכוש נטוש" של שולמית לפיד בנות משפחת בית אריה נקלעו למצב שהוא חסר מוצא. מע"צ סוללת כביש בתוואי שבו ניצב ביתן, מה שמחייב אותן לפנות את הבית. אם המשפחה, טוני בית אריה, מסרבת לחתום, כי הבית הוא המעוז הבטוח שלה. הטרקטור ההורס את הבתים הולך ומתקרב לביתן. טוני בית אריה, הדמות המרכזית מצליחה להתגבר על הפחד שלה משינויים, חותמת על כתב וויתור ומאפשרת לה ולבנותיה להתחיל בחיים חדשים.

הקונפליקט בין האם ובין הרשויות על הבית נפרש על פני שלוש מערכות העלילה:

מערכה ראשונה- טוני מסתגרת עם בנותיה בבית, מתרפקת על העבר, בעודה מקשיבה בדבקות לסיפור "המחרוזת", אותו מקריאה אלנור. בשלב זה, טוני מסרבת אף לשקול את העתקת המגורים מביתן הנוכחי לדירה חלופית.

מערכה שנייה- אלנור ועליזה קוראות תיגר על סמכות האם: עליזה מעבירה בקורת על התנהלותה ואלנור עוזבת את הבית בניגוד לתכתיביה.

מערכה שלישית- עליזה משכנעת את טוני לחתום על כתב וויתור. אירועי הימים האחרונים מסייעים לטוני להגיע למודעות עצמית. היא מבינה שהפחד מהעתיד מונע בעדה מלגלות אחריות אימהית. היא חותמת על כתב הוויתור כדי לאפשר לבנותיה עתיד טוב יותר.

בסיום המחזה קוראת אלנור את תחילת סיפור "המחרוזת" וקורעת את דפי הספר, מה שמאפיין באופן מטונימי את ההתנתקות מהעבר לקראת התחלה חדשה.

פרק שלישי – ספרי קריאה (35 נקודות)

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 9-11.

שאלה מספר 11

רודף העפיפונים / חאלד חוסייני

הסיום של הספר "רודף העפיפונים", מאת חאלד חוסייני, הוא סיום טוב כי מנסח סיום של כפרה ותיקון שיש בו קתרזיס. הסיום לא הפתיע אותי, כי גיבור הרומן, אמיר, נתפס בעיני כאיש מוסרי והגון וציפיתי שהוא ימצא דרך לכפר על העוול שעשה לחסן, חברו.

העלילה פורשת התרחשות רחבת יריעה. האירועים מתרחשים לאורך שנים רבות ובמקומות שונים :

- ילדות בקאבול שבאפגניסטן.
- ההגירה לארצות הברית.
- חזרה לקאבול.
- חזרה לארצות הברית.

נקודת ההתחלה היא בקאבול שבאפגניסטן. אמיר, יתום מאמו, בן למשפחה פאשטונית מיוחסת גדל בבית אביו העשיר והמנוכר. דמויות משמעותיות בחייו של אמיר הם משרת בשם עלי ובנו חסן, אשר מתגוררים בבקתה סמוכה.

מערכת היחסים בין חסן ואמיר היא מערכת יחסים מורכבת, שבסיסה נאמנות. חסן מציל את אמיר מהסתבכויות חברתיות. חסן מסייע לאמיר לנצח בתחרות עפיפונים ובשל נאמנותו מסתבך. אמיר, שאוהב את חסן, אך מקנא בו, אינו נוקף אצבע לעזור לו.

הבגידה של אמיר בחסן מתפקדת כאירוע הטראומטי, המביא לקץ הידידות בין השניים. בגידה זו מעיקה על אמיר לאורך כל חייו.

בשנת 1978 משתלטים הסובייטים על אפגניסטן ואמיר ואביו מצליחים להימלט לארצות הברית. אמיר רוכש השכלה, לומד ספרות ולאחר כמה שנים מתחתן עם סוראיה, בתו של גנרל אפגני מכובד ואף מפתח קריירה מוצלחת כסופר. כעבור כמה שנים אמיר מקבל שיחת טלפון מחברו ושותפו של אביו, רחים חאן, המבקש את עזרתו בחילוץ בנו היחיד של חסן, סוהראב, שהועבר לבית יתומים באפגניסטן. אמיר נדהם לגלות שחסן, הוא אחיו למחצה וסוהראב הוא אחיינו.

אמיר חוזר לקאבול הנשלטת על ידי הטליבאן ומאתר את סוהראב, הנמצא במצב נורא, כשהוא קורבן לעוני והתעללות. אמיר מחלץ את סוהראב משוביו, מאמץ אותו וחוזר אתו לארצות הברית.

כשנה לאחר שסוהראב מגיע לארצות הברית, לוקח אמיר את סוהראב לתחרות הפרחת עפיפונים בראש השנה האפגאני. אמיר רץ אחרי העפיפון בשביל סוהראב, כפי שפעם רץ, חסן, אביו של

סוהראב בשביל אמיר. אמיר אומר לסהראב את המשפט שאמר לו חסן: "בשבילך, אלף פעמים ויותר!" סוהראב מחייך קלות, בפעם הראשונה.

הסיום המעגלי מאפשר קתרזיס, שמקורו בתחושה של תיקון. אם חסן היה בחיים ואמיר היה יכול להתוודות לפניו ולבקש ממנו סליחה, הרי שהסיום היה יותר טוב. אך, העובדה שאמיר הציל את בנו של חסן תפקדה כמו כפרה ואפשרה לאמיר להשתחרר מרגשי האשם שסייטו את נשמתו. אמיר הוא אדם טוב ששגה בגלל חולשה רגעית, והייתי מצפה ממנו שימצא דרך לכפר.

מוטיב העפיפונים מאפיין את הסיום ב"סיום טוב" כי העפיפונים הם אביזר של צבעוניות ושל שמחה והם מטעינים את הסיום בעליזות ובאושר.